

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ СПАДЩИНИ К.УШИНСЬКОГО У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ 6-7 РІЧНОГО ВІКУ

Видатна особистість Костянтина Дмитровича Ушинського посідає чільне місце у вітчизняній педагогічній теорії. Значна роль його лінгводидактичної спадщини насамперед полягає в тому, що він є одним з найперших педагогів, що пропагували навчання дітей рідною мовою. У своїх численних працях він зазначав, що в мові відображається вся історія народу, тому вона має неперевершене значення для формування й розвитку підростаючого покоління. З огляду на це, К. Ушинський наполягав на тому, що передусім завдання педагога полягає в тому, щоб розвивати розумові сили дитини, допомагати їй опанувати різноманітність і складність навколишнього світу, а саме в цьому визначна роль належить народній мові.

К. Ушинський у першопочатковому навчанні дітей відводив важливу роль усній народній творчості, адже саме у фольклорі живе народне слово, значення якого у формуванні людини важко переоцінити. В основі вчення К. Ушинського про рідну мову як центральний предмет шкільної освіти лежить принцип народності виховання.

Аналізуючи педагогічну спадщину К.Ушинського, ми дійшли висновку, що його погляди про значення рідної мови у вихованні та навчанні дітей мають винятково педагогічну цінність в умовах відродження національної освіти в Україні, яка будується на засадах рідної мови, кращих надбань національної культури у педагогічному процесі школи. Любов до рідної мови, навчання рідною мовою пронизує всі сучасні державні документи про освіту в Україні, в яких рідну мову визначено одним із головних засобів виховання та навчання особистості.

Аналіз педагогічної спадщини К. Ушинського дав підставу для висновку, що його вчення стало теоретичною базою народження в Україні через 100 років, наприкінці ХХ ст. нової педагогічної галузі науки – дошкільної лінгводидактики.

Ідеї К. Ушинського щодо народності навчання й виховання відображено також в основних програмах, що використовуються сьогодні в дитячих садках: «Малятко», «Дитина», «Мовленнєвий компонент дошкільної освіти», «Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку», «Розвиток українського мовлення у дошкільників».

Відтак, незважаючи на те, що Костянтин Дмитрович жив у ХІХ столітті, його провідні педагогічні ідеї і сьогодні знаходять відображення у дошкільній лінгводидактиці, а, отже, вивчення й використання його спадщини в умовах сьогодення, на нашу думку, значно сприятиме мовленнєвому розвитку дітей старшого дошкільного віку та їхній підготовці до систематичного навчання у школі.

Натомість, на підставі анкетування вихователів і педагогів-методистів

дошкільних закладів, аналізу робочих навчальних планів й опитування дітей старшого дошкільного віку було виявлено відсутність цілеспрямованої роботи з ознайомлення дошкільнят з художніми творами для дітей К. Ушинського та запропонованими ним логічними вправами щодо формування граматичної правильності мовлення.

Метою пошуково-розвідувального експерименту виступило з'ясування стану використання педагогічної спадщини К. Ушинського в сучасному дошкільному навчальному закладі. Задля актуалізації та реалізації педагогічної і лінгводидактичної спадщини К. Ушинського у навчально-виховний процес дитячих навчальних закладів було впроваджено такі педагогічні умови, як-от: ознайомлення вихователів з педагогічною спадщиною К. Ушинського; творче використання засобів, принципів, форм, методів і предметів навчання дітей 6-7 років, що були запропоновані вченим; систематичне комплексне використання в роботі з дошкільнятами художніх творів К. Ушинського для дітей у поєднанні з малими жанрами фольклору.

За результатами констатувального етапу експерименту було з'ясовано, що дошкільнята майже не знайомі як з особистістю Костянтина Дмитровича Ушинського, так і з його творами для дітей. Більшість з дітей знаходилися на нульовому (80 % ЕГ і 78 % КГ) та низькому (20 % ЕГ та 22 % КГ) рівнях. Ніхто з дітей не досяг середнього чи достатнього рівнів, що свідчить про відсутність цілеспрямованої роботи щодо ознайомлення дошкільнят з творчістю К. Ушинського.

Дещо кращим був стан ознайомлення дітей з малими фольклорними жанрами: прислів'я, приказки, загадки і т. ін. Так, на достатньому рівні виявлено 13 % дітей в ЕГ і 15 % у КГ, на середньому рівні було зафіксовано 15 % дошкільнят в ЕГ та 18 % у КГ, на низькому рівні знаходилося 28 % дітей в ЕГ і 24 % у КГ, на нульовому рівні виявлено 34 % дошкільнят в ЕГ та 33 % у КГ.

Запропоновані К. Ушинським логічні вправи, що сприяли граматичній правильності мовлення дітей здебільшого не використовуються вихователями. Основна увага приділяється проведенню дидактичних ігор. Відтак, на достатньому рівні вміння дітей вживати граматичні форми мови було виявлено у 9 % дітей, у КГ – 11 %, на середньому рівні зазначені вміння зафіксовано у 23 % дітей ЕГ та 25 % у КГ, на низькому рівні перебувало 41 % дошкільнят ЕГ і 37 % у КГ, на нульову рівні виявлено по 27 % дітей в обох групах.

За результатами констатувального етапу експерименту було розроблено методику організації навчання дітей старшого дошкільного віку, метою якої було ознайомлення дітей з особистістю Костянтина Дмитровича Ушинського, його художніми творами для дітей та використаними ним прислів'ями, приказками, прислів'ями, загадками, а також рекомендації щодо застосування розроблених педагогом логічних вправ, що сприяють формуванню граматичної правильності мовлення.

Упродовж формувального етапу експерименту нами постійно проводилися навчальні заняття, з метою ознайомлення дітей з творчістю К. Ушинського, відтворювальні бесіди, які будувалися за рекомендаціями педагога

(використовувалися ілюстрації, ставилися навідні запитання і т. ін.). Зазвичай, використані нами твори читалися декілька разів, дітьми розігрувалися сценки за сюжетом оповідань чи казок. Слід зазначити, що наприкінці експерименту дошкільнята експериментальної групи чітко і впевнено могли відповісти на запитання вихователя щодо особистості Костянтина Дмитровича Ушинського. Так, на запитання «Хто з цих людей Костянтин Дмитрович Ушинський?» з-поміж запропонованих портретів письменників діти одразу правильно вказали на портрет педагога. Відповідаючи на запитання: «Які твори цього письменника ви знаєте?», під час індивідуальної бесіди, більшість дітей правильно називали твори К. Ушинського: «Діти в гаю», «Чотири бажання», «Витівки старої Зими», «Ранкові промені», «При сонечку тепло, при матері – добре», «Разом тісно, а нарізно – нудно», «Як сорочка в полі виросла», «Умій почекаати», «Історія однієї яблуньки», «Півник і котик», «Бішка», «Васька», «Хитрун кіт», «Битлива корова», «Чуже яечко» та ін.

У контрольній групі також проводилися такі індивідуальні бесіди, однак результати виявилися набагато нижчими. Внаслідок проведеної роботи було одержано такі результати: на достатньому рівні в експериментальній групі було виявлено 21 % дітей; на середньому рівні зафіксовано 46 % дітей, тоді як до експерименту на цих рівнях не знаходилося жодного дошкільника, на низькому рівні показники збільшилися до 33 %, а на нульовому рівні не було виявлено жодного з дошкільників, хоча до експерименту на цьому рівні знаходилося 80 % дітей старшого дошкільного віку. У контрольній групі на достатньому рівні було зафіксовано лише 6 % дітей, а на середньому – 17 % (до експерименту, як і в експериментальній групі на цих рівнях не знаходилося жодного з дошкільників), на низькому рівні перебувало 48 % і на нульовому рівні залишилося 29 % дітей.

За параметром «Обізнаність з малими фольклорними жанрами» також проводилася певна робота. Так, після повторного прочитання тексту оповідання «Діти в гаю» відповідно до змісту було дібрано прислів'я і приказки: «Грамоти навчатися – вперед згодиться», «За одного грамотного двох неграмотних дають, та й то не беруть», «Не навчаючись, і лаптя не сплетеш», «Зробив діло – гуляй сміло». Вихователь зауважила, що народні прислів'я і приказки дуже влучні і коротко, але точно відображають ставлення народу до тих подій, про що йдеться в художніх творах, або в житті. Надалі звучали загадки: «Зріжу голову, вийму сердечко, дам пити – буде говорити» (перо), «Летить – виє, а сяде – землю рие» (жук), «Біле поле, чорне насіння, хто його сіє, той розуміє» (книжка). Спостерігаючи за дітьми, ми дійшли висновку, що їм не лише подобаються загадки, але й за їх допомогою вони краще розуміють сенс твору.

Зазначимо, що відтворювальні бесіди, виучування прислів'їв і приказок, відгадування загадок проводилися після кожного ознайомлення дошкільнят з творами К. Ушинського. Причому кожного разу акцентувалась увага дітей на тому, що читається оповідання чи казка, яку написав саме Костянтин Дмитрович, і що прислів'я та приказки, а також загадки ним добиралися відповідно до твору.

Після проведення експериментальної роботи були проведені повторні

індивідуальні бесіди з дітьми, для того, щоб з'ясувати, чи підвищився їхній рівень обізнаності з малими фольклорними жанрами, що запропоновані в дитячих книжках К. Ушинського.

Зауважимо, що в контрольних групах відповідно до планів навчально-виховної роботи також приділялась увага вивченню народних прислів'їв, приказок та загадок. Однак, вони не були прив'язані до тексту творів, а вивчались як народна мудрість. Було одержано такі результати: в експериментальній групі на достатньому рівні було виявлено 36 % дітей, на середньому рівні – 47 %, на низькому – виявлено 17% дітей, на нульовому рівні не залишилося жодної дитини. У контрольній групі результати виявилися такими: на достатньому рівні виявлено 18 % дітей, на середньому – 28 %, на низькому рівні зафіксовано 34 % дошкільнят, на нульовому рівні також не було виявлено жодного з дітей.

За параметром «Формування граматичної правильності мовлення» в експериментальній групі було одержано такі показники: на достатньому рівні було зафіксовано 29 % дошкільнят, на середньому – 53 %, на низькому рівні результати зменшилися до 17 % і на нульовому рівні залишився лише 1 % дітей. У контрольній групі показники виявилися дещо нижчими: на достатньому рівні знаходилося 17 % дітей, на середньому рівні – 39 %, на низькому рівні показники майже не змінилися – 26 %, а на нульовому рівні залишилося 8 % дітей. Одержані дані свідчать про те, що як в експериментальній, так і в контрольній групах вихователями здійснювалася значна робота з формування граматичної правильності мовлення. На нашу думку, одержання таких високих результатів залежить насамперед від рівня володіння правильною українською мовою як самих вихователів, так і батьків дітей. Однак, слід зазначити, що в експериментальних групах, в яких крім проведення дидактичних ігор, застосовувалися й логічні вправи, які було рекомендовано К. Ушинським при першопочатковому навчанні дітей дошкільного віку.

Зауважимо, що у процесі навчальних занять діти кожного разу все більш впевнено стали відмінювати слова за родами, числами, відмінками, використовувати займенники, правильно видозмінювати слова відповідно до мовленнєвої ситуації. На нашу думку, саме паралельне застосування дидактичних ігор і логічних вправ сприяло тому, що в експериментальних групах вміння правильно використовувати граматичні форми мови підвищилася, порівняно з контрольною групою, у якій заняття проводилися відповідно до навчально-виховного плану вихователя.

Відтак, за результатами формувального етапу експерименту дійшли висновків, що ознайомлення дітей з художніми творами К. Ушинського, а також застосування його методичних порад стосовно організації навчальної діяльності дітей дошкільного віку значно сприяють більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу, забезпечують ефективність формування граматичної правильності мовлення.

З огляду на це, вважаємо, що вивчення і використання лігводидактичної спадщини Костянтина Дмитровича Ушинського, його провідних педагогічних і

лінгводидактичних ідей можуть застосовуватися в умовах сьогодення й значно сприяють підготовці дітей дошкільного віку до систематичного навчання в школі.

За результатами дослідно-експериментальної роботи нами було визначено напрями актуалізації практичного використання педагогічної спадщини К. Ушинського в роботі сучасних дошкільних закладів:

- уведення до програм післядипломної підготовки дошкільних працівників, вивчення педагогічної творчості К. Ушинського;
- ознайомлення вихователів у процесі їхньої перепідготовки з художніми творами К. Ушинського та методикою їх використання у роботі з дітьми;
- введення художніх творів К. Ушинського до програм та хрестоматичних збірників для вихователів дошкільних закладів;
- розробка методичних рекомендацій щодо ознайомлення дітей дошкільного віку з творами К. Ушинського;
- введення до змісту програм ВНЗ з дитячої літератури, художньо-мовленнєвої діяльності і розвитку мовлення, ознайомлення студентів із художніми творами К. Ушинського та методикою їх використання;
- видання окремою збіркою художніх творів для дітей К. Ушинського українською мовою;
- перевидання вибраних педагогічних творів К. Ушинського українською мовою.

Здійснене дослідження не претендує на вичерпний розгляд усіх аспектів проблеми. Перспективу подальших розвідок ми вбачаємо у вивченні проблеми перспективності, наступності і спадкоємності в організації художньо-мовленнєвої діяльності у дошкільному навчальному закладі та першому класі школи.